

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2003
мартын
18
Вторник
№ 33
(20695)

Хабарай
дунда
хүхэгшэн
туулай
харын
шэнын
15
гарагай
3

Буряад
Улсын
Газет

АЛТАН ГАДААН- АГУУЕХЭ ОДОН

Тэнгэрийн одо мүшэд Алтан гадаһые тойрон эрьежэ байдаг.

Алтан гадаһан гансаараалнэгэлбайрадаа хүдэлгэжэ оршоно.

Алтан гадаһаар хүн түрэлтэй эртэй эртэй, урдын урдаһаа зүг шэглэлээ ойлгон баталһаар.

Эхэ эсэгэ, галзуламта, орон нотаг - юрэнхы ажсабайдалай Алтан гадаһан, яагаашье хадаа, хаагуурише яагуурише иуумайн зорин ошоошье наа, энэ дэлхэйдэ хүн болгоһон нангин юумэнүүдхэнь, үг үнгилһаань, улаан иуһанайнгаа эхинһээ, умай хэбэлхэнь холо ошохогүйбди, одо мүшэдэй Алтан гадаһаа тойроһон мэтээр эгүүридэ ехэ замаараа эрьен бусан байхаараал байхабди.

Саһандээр муртэй, саарһан дээрэ нэрэтэй, гансал хара амишайнгаа түлөө бэйз, арад зонийнгоо анхан ехэ заншалыень, хүгдэлхэнь шүтөөн мургэлыень, ерэхэ сагта хүлэгһэн найдалыень сэдхэл соогоо бүүмэйлэн, тэмсэл соогоур аршалан ябана ха юм-бибди. Ажсабайдалай хараихы бүрэнхы үедэ агууехэ замыемнай зааһан Алтан гадаһан - үри үхибүүдыемнай үгэн харгы олгуулаха эрдэм ухаан, хургуули, багшанар, эжы абын захна, эхин алхамуудыё энэ наһандамнай хүүлэгһэн оршон байдал...

«Буряад үнэн - Алтан гадаһанда» хүмүүжүүлгэ, хуралсал, эрдэм мэдээс, соёл эгээрэл, түүхэ, ерээдүй тухай бодолууд нэн түрүүлэн толилогдожо байхаар хараалагдана.

Багшанарай ажсалайнгаа дүриэл дундаа хубаалдаһан, айналдаһан стамьянуудыё, бэрхэ багшанар болон хуралсал тухай бэйзүүдыё, мүн баһа колледжууд, академикууд, университетүүдэй ажсабайдал

тухай материалнуудыё хүлэгһэнбди.

Ургажэ ябаһан үетэндэ урдахи замынь зааһан, хүмүүжүүлгын болон эрдэм ухаанай асуудалуудыё зүбшэһэн, мүн бэеын тамир хорилго болон уран найхан - искусство, литература - тээшэ татаһан бэйзүүдтэ болон шэнжэлгэнуудтэ онсо анхарал хандуулхабди.

«Алтан гадаһанда» мүн республикын ажсабайдал, засаг түрын ажсал хэрэгүүд ходоодоо нэгэ шовр дээрэ харуулагдажа байха.

Хүндэтэ уншагшаад! «Алтан гадаһанда» арадайнгаа хуришаггүй, мартагдашаггүй асуудалууд, нангин ехэ, холын холо руу шэглүүлгэн эрмэлзэл тухайнь бэйзэжэ, хамтаараашье зүбшэжэ, гансаараашье тобиолжо байхыетнай бидэ, «Буряад үнэнөөрхын», таанараа уряалнабди!

Алтан гадаһан - манай замбуулинай түб.

Ардан АНГАРХАЕВ,
ахамад редактор,
«Буряад үнэн» хэблэлэй
байшангай генеральна
директор, Буряадай арадай
уран зохёолишо.

Хүн боложо түрэхэдөө, бэшэ табан зүйлүүдхэ тон ехэ арга боломжотой, тон ехэ уялгатай боложо түрэнбди. Энэнь юум бэ гэхэдэ, нэн түрүүн гүн сэдхэлээ, ухаан бодолоо, оюун бэйзгээ, бэе махабадаа зүбөөр, эрид шангаар хорижо, гээдын шатага бурханшыё болохо аргатай гэдэг. Харин уялгань юун бэ гэхэдэ, энэ ехэ ашаагаа өөһэдынгөө халаан болохо үри хүүгэдтээ дамжуулаха үзэхэ, хургаха болоно.

«Гальбараануудаа» шимэхэнүүг болгожо үзэхэйб даа гэжэ хогол шэбшэжэ ябадагби. Иимэ зорилготойгоор зургаан жэлэй саана хүмүүжүүлгынгээ ажал нэн түрүүн шэнжэлгээ эхилээб: гэр бүлэнь, байдал, эхэ эсэгэнь, уг гарбалыень мэдэхын түлөө анкетэ бэйшүүлээб. Эхэ эсэгэнь үхибүүдэйнгээ хургуулида орогтоороо ямар байһыень тодорхойгоор характеристикэ бэйшэжэ үгөө нэн. хурагшагтаа

«ҮРЭЭГЭЭ НУРГАЖА, МОРИН БОЛГОХО, ҮРИЕЭ НУРГАЖА, ХҮН БОЛГОХО»

Шэнэ зуун жэлэй эрилтэдэ тааруулан, үхибүүдыё хүмүүжүүлгээ, манай хургуулиин директор Жалсан Батуевич Санжиевай хүтэлбэри дор багшанарнай арадай хургаал заабариин, баян гүй гүршэл гээрэ ажалаа ябуулаха зорилго табиһан байна. Арбан жэлэй саана манай хургуули түрэл хэлэ, бэйшгээ нэргээхын түлөө арадайнгаа соёл хэшэг найжаруулжа, хүүгэдтээ дамжуулахын түлөө үндэһэн буряад лицей гэжэ үндэр нэрэтэй болоһон байна. Ямар гарбалтай, ямар соёлтой, солотой арад зон гээшэбибди гэжэ үхибүүдтээ ойлгууламжын асару ехэ ажал ябуулагдаа. Сагай байдалаар хүсэд өөһэдөөшье ёһо гурим, уг гарбалаа мэдэхгүй гэртэйхнэйнь баһал тааруулжа, ойлгууламжын ажал ябуулагдаа. «Энэ - би буряадби!» - гэжэ омогорхон хэлэхэ үхибүүд, залуушуул олон болонхой гэжэ омогорхон тэмдэглэе.

Эхин шатага зургаан наһатай гушаад гүлмэрхэн үхибүүдыё угтажа абахадаа, агаглан шэнжэлжэ, одоо ямархан үхибүүд ерэхэ гээшэб гэжэ нэн түрүүн ухаандамни ороо нэн. Үхибүүн бүхэнэй наадалга зугаа, хөөрэлдөөн, харилсаан, хонирхолынь агаглажа, эжы абатайнь зэргэсүүлэн, энэмнай шимэ, тишмэ шэглэлээр ябаа наа, ямархан юм ааб гэжэ бодомжолон, хурган хүмүүжүүлгын ажал эхилээ нэм.

Ажсабайдалай үргэн харгыга гарахая байһан ахамад классай салгар, найн хургаалтай, найхан абари зантай хурагшадыё энээхэн

өөр өөртэнь онсо түлхюур олохыё оролдогогби. Гушаад үхибүүдтээ бүлэгүүд болгожо хубаагаад, ажалаа ябуулжа эхилээб. Энэ интернадаг байдалга дагажа, өөрынгөө бөөдэ ба нүхэдэйнгөө байдалга урагшатай байхын түлөө нэн түрүүн харюусалга хэрэгтэй гэжэ ойлгодогби. Бүлэг бүлэгөөрөө үхибүүд негелиин нэгэ үгдэрэй ажал бэе дээрэ даажа абаха баатай болоно. Энэ ехэ харюусалгатай ажал даажа абахадаа, үхибүүд журамтай болоно, бэе бөөдэ зүбөөр, налгайгаар харилсажа хурана.

Эсэгэнэр ба элинсэгүүдэйнь обог, омог, нэрэ алдарыё сээжэлдүүлгэ, ямар угтай байһыень ойлгуулагдагби. Мүн баһа эжынгээ, нагасанарайнгаа таланаа уг гарбалынь найн мэдэхэ, сахиха гээшэ тон ехэ угхатай. Түрүүшын алхамнаа ехээн юумэ дулдыдаха: бага наһанһаа ойлгоһон юумэн огто мартагдахагүй, сэдхэл наһанда ольһоёо мэдүүлжэл байха. Хэрбээ багадаа ажал хэжэ хураагүй наа, ехэ болоод хураагүй, багадаа

ном уншаагүй наа, ехэ болоод уншаха дурагүй байха, багадаа хулуужа хураа наа, ехэ болоод хулуужа ябахая наһаха. Арбан үхибүүдыё хүмүүжүүлгэн минни аба эжы «Хураһан юумэн хураар татагдахагүй» гэхэн оньһон үгын угха найн ойлгуулдаг нэн.

Бидэ, хүмүүжүүлгэшэд, ажсабайдалай үргэн харгыга үхибүүдтээ гаргахадаа, голдонь гогдиршогүй гол оруулжа, сүхэршэгүй эрмэлзэлтэй, зорилготой, бата бэйх эрдэмтэй ёһотой үндэһэтэнэй мэдэрэлтэй лицестнуудыё хүмүүжүүлжэ гэжэ оролдогогби.

«Эжы абын хүмүүжүүлгээр, Эрдэмтэ багшын хургаалаар, Орон нотагай үргэмжөөр, Унагамнай унаа боложо, Хүүгэднай хүн болохо болтогой...»

Ж.БАЛЬЖАНОВА,
Үндэһэн буряад 1-үгхи
лицей-интернадаг
хүмүүжүүлгэшэ багша.

ТОБШО НОНИН

хуралсалай хургуулинуудыё дүүргэгшэдыё ажсабайдалда түбхинүүлжэ тухай - хуралсал болон эрдэмтэй министр С.Д.Намсараев тоособо. Тэрэшэлэн республикын хүн зоние ажалаар хангаха программын 2002 оной дүүргэлтэ тухай мэдээсэл болон бусад хэдэн асуудалууд шагнагдаба.

Республикын Президент Леонид Потапов сэрэгэй урилгаар манай иишэ морилһон Монгол ороной аймагуудай толгойлогшонортой уулзажа, тэдэний хүндэлэлдэ сайлалга эмхидхэбэ. Хоёрдохи үдэрын Монголой айлшад республикын засаг баригшадтай, Улаан-Үдын болон Буряад ороной предприятинуудай

хүтэлбэрлэгшэдтэй, хотын дээдэ хургуулинуудай ректорнуудтэй, эрдэм шэнжэлгын институтай, юрэнхы хуралсалай хургуулинуудай директорнуудтэй уулзаба.

Мартын 14-15-да Буряадай гүрэнэй Лениней орденото оперо болон баледэй театрта М.П.Мусоргскиин «Борис Годунов» гэжэ оперын 15 жэлэй саанахи найруулга шэнээр нэргэгдэн табигдаба. Урдахи найруулга Борис хаанниё дуулаһан РФ-гэй арадай артист Саян Раднаев тус партиие амжалтатайгаар дахин гүйсэдхэбэ. Хоёрдохи үдэшэ Нижний Новгород хотогоо ерэхэн Россин габьяата артист Владимир Бусыгин Борис хаанай дүрыё хүгжэм дуунай аргануудаар байгуулаа.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

Дэлгүүрэй эрхэ байдалда панхаруулалгада ороһон «Новобрянсксельмаш» заводой үндэһэ хуури дээрэ хуушарһан номо хэрэгсэлнүүдыё, сэрэгэй оньһон түхээрэлгэнүүдыё хэрэглэн ашаглаха болон шэнээр болбосоруулаха түбье байгуулаха асуудал Буряад ороной Президент Леонид Потаповай «Согласие-Альянс» компаниин болон «Оборон-конферс» ЗАО - гой хүтэлбэрлэгшэдтэй уулзалгын үедэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Тэрэшэлэн Улаан-Үдэдэхи уласхоорондын аэропортыё нэһлэбэн шэнэдхэлгэ тухай хөөрэлдөөн болоо.

Буряад Республикын Правительствын ирезидиумэй ээлжээтэ заседани Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Владимир Гейдебрехтын түрүүлэгэ доро үнгэрбэ. Нэгэдэхи асуудалаар - юрэнхы

ГЕОГРАФИЯ ДЛЯ БУДУЩИХ ПОКОЛЕНИЙ

География. Дословный перевод с греческого - землеописание («гео» - земля, «графико» - пишу). Но главной задачей географии давно уже стало не землеописание, а изучение пространственно-временных взаимосвязей, природных и антропогенных факторов и особенностей развития различных территориальных систем. Географы активно участвуют в решении многих проблем политического, экономического и социального характера, возникающих на разных уровнях - от мирового до локального, поэтому география занимает уникальное место в системе наук, играя роль своего рода «мостика» между естественными и общественными науками.

О главных задачах современного школьного географического образования нам поведала методист-географ БИПКРО Лидия Дмитриевна ПШЕНИЧНИКОВА:

- Лидия Дмитриевна, давайте поговорим сначала о востребованности географических знаний...

- Все более очевидным в современных условиях становится прикладное значение географических знаний, картографического метода получения пространственно распределенной информации. Без этого гражданин не может осознать перспективу хозяйственного и социального развития территории своего проживания, определить вероятные пути выхода из неблагоприятных экологических ситуаций. Он должен хорошо понимать экономико-географическую ситуацию, уметь самостоятельно принимать решение на основе анализа соответствующей информации.

Востребованность географических знаний при решении экологических и социально-экономических задач, как в масштабе всего государства, так и в повседневной жизни - одна из самых важных задач современности.

- В чем заключается региональный компонент изучения географии в школе?

- Это выражено в увеличении доли региональных обзоров, в особом внимании к показу специфики стран и районов, к разностороннему изучению географии «своего» субъекта Российской Федерации, «своего» района, «своего» населенного пункта. Кроме того, регионализация школьного географического образования связана с обязательным ознакомлением учащихся с теми профессиями, на которые ожидается наибольший спрос в своем регионе, с реальными местными проблемами, с которыми неизбежно столкнутся подростки, вступая в самостоятельную жизнь.

Во всех вариантах базисного учебного плана география входит в перечень предметов инвариантной (обязательной) части. В основной школе (6-9 кл.) на географию отводится по два часа в неделю, в старшей школе (в зависимости от профиля школы) в 10 классе отводится 2 часа, или один час в 10 и 1 час в 11 классах.

В ряде школ нашей республики администрация, увлекаясь инновациями, модернизацией, проясляет «самодетельность», урезая часы на преподавание географии. Пример, один час в 6-ом классе вместо двух (а в нем закладывается база для дальнейшего изучения географии), 1 час в десятом, а в одиннадцатом географии нет совсем и т.п. Как же можно за один час изучить экономическую географию мира?

не знают своей Родины (любить свою Родину - значит знать ее)? В других случаях дают часы на изучение географии в 6 классе, когда дети к этому еще не подготовлены (в догрузку учителю).

Во многих школах республики, особенно в селах, кабинеты географии (если они есть) давно не пополняются или слабо пополняются новыми средствами обучения. Имеющиеся средства устарели, обветшали. Нет

разования и науки и авторов отзыва. Атлас был издан в обход Министерства образования, пожелания учителей не учтены. Во многие школы он и не поступил, не могли купить. Есть ряд настенных карт по Бурятии, но одной из основных для школы - физической - нет. В некоторых школах, правда, сохранилась (чудом!) «Физическая карта Бурятской АССР» 1987 года выпуска.

львать программу курсов для приехавших впервые. О чем это говорит? Не о том ли, что руководители школ, мягко говоря, не заинтересованы в повышении качества преподавания географии: не отпустили или не настояли в отправке на курсы повышения квалификации.

- В начале этого года в республике была впервые проведена научно-практическая конференция «География для будущих поколений». Какие вопросы здесь обсуждались?

- В работе конференции приняли участие более 110 человек из 18 районов республики и школ г. Улан-Удэ. Не было представителей Муйского, Окинско-го и Тункинско-го районов. Самые многочисленные делегации прибыли из Селенгинского, Бичурского, Иволгинского, Заиграевского, Мухоршибирского, Джидинского районов.

Неподдельный интерес вызвало выступление директора Байкальского института природопользования, доктора географических наук Арнольда Кирилловича Тулохонова «О значимости географических знаний для рационального природопользования, хозяйствования и реальность применения их на практике».

О международном Зеленом походе и участии в нем учителей и учащихся поведала Н.А. Хамнаева.

Работали секции: «Современные образовательные технологии», «Национально-региональный компонент географического образования» и «Научно-исследовательская, поисковая деятельность школьников», «Географическое краеведение и туризм».

На лекциях было прочитано и обсуждено 45 докладов. Выработаны предложения для рекомендации конференции.

Во второй день для участников конференции были проведены мастер-классы учителей высшей категории С.Г. Кашеевой (Турунтаевская средняя школа, дипломант республиканского конкурса «Учитель года-2002» в номинации «За лучший урок»), Е.П. Котовой (школа № 49). Занятие-панораму для организаторов туризма и краеведения провели на базе РЦДЮТик Г.П. Бухаева и С.Н. Ринчинэ.

Кроме учителей, участвовали в работе конференции БНЦ, РЦДЮТик, ассоциация «Зеленый поход», педагогический колледж. Хотелось, чтобы приняли активное участие кафедры физической и экономической географии БГУ, но этого не произошло.

- Что можно пожелать географам?

- Нам нужно взяться именно за изучение своей малой Родины, «Тоонто нютаг», жить всем надо сообразно с природой, не хозяйничать, а хозяйствовать на своей земле.

- Лидия Дмитриевна, спасибо за интересную и содержательную беседу.

Ечигма ЦЫБЕНОВА.

В значительной части школ (в том числе и городских) географию Бурятии просто выбросили из базисного учебного плана школы или оставили в виде факультатива, кружка.

Учащиеся приобретают знания о Бурятии (о своем регионе, для большинства - своей Родины) на уроках географии начиная с 6 класса на основании важнейшего принципа - краеведческого, расширяя и углубляя их при знакомстве с общей характеристикой природы и хозяйства России (8-9 кл.). Эти знания являются опорными при изучении раздела «География Бурятии». Место его изучения можно определить по разному. В 8 классе при изучении темы «Горы юга Сибири» можно рассмотреть природу Бурятии как часть физико-географической области. Тогда в 9-ом классе в региональном обзоре при изучении Восточно-Сибирского экономического района (Сибирский федеральный округ) можно рассмотреть «Социально-экономическую географию Бурятии». Из опыта работы учителей изучением «своего» региона, «своего» района, «своего» населенного пункта следует завершить изучение географии России (8-9 кл.).

- Как оцениваете уровень преподавания географии в школах?

- В значительной части школ (в том числе и городских) географию Бурятии просто выбросили из базисного учебного плана школы или оставили в виде факультатива, кружка. А что же будут любить наши выросшие дети, что и кого защищать, если

самых необходимых настенных карт, атласов, а карта - «альфа» и «омега» географии, «карта - международный язык географии», учебников.

Учебно-методический комплект курса «География Бурятии» крайне беден. В 1994 году был издан учебник «География Бурятии», авторы М.О. Эрдынеева, Б.А. Чернов. Тираж явно мал, а сейчас этих учебников осталось ничтожно малое количество и есть они далеко не во всех школах. К тому же содержание и структура нуждаются в обновлении.

В 1997 году Иркутским картографическим предприятием был издан сигнальный (пробный) вариант Атласа Бурятии. По замыслу составителей, предназначенный для студентов и школьников. По просьбе Министерства образования и науки РБ учителя географии, методист-географ БИПКРО проанализировали содержание Атласа, дали отзыв, в котором отмечалось положительное и высказаны пожелания в плане переработки, доработки с целью адаптации к школе, ученикам. Министр образования и науки РБ С.Д. Намсараев рекомендовал ученым учесть замечания учителей и методистов и после этого издать Атлас. Это было отмечено на совместном заседании авторов-составителей, представителей картографического предприятия, сотрудников Министерства об-

- Как обстоят дела с кадрами?

- Это очень «больной» вопрос. В республике существует острая проблема нехватки кадров учителей географии, имеющих специальное географическое образование, несмотря на наличие в БГУ географического факультета.

Во многих школах на селе (особенно в малокомплектных) предмет ведется учителями, не имеющими дипломной специальности «Учитель географии».

Очень часто часы географии распределяются в качестве «догрузки» к основному предмету учителя. Ведут географию математики, физики, преподаватели трудового обучения, физкультуры, агрономы и т.д. «Географами» становятся каждый год преподаватели разных профилей.

В течение ряда лет при БИПКРО проводятся курсы для учителей географии, не имеющих дипломной специальности «Учитель географии». За 2001-2002 учебный год из 265 учителей географии, обучавшихся на курсах при БИПКРО, 135 учителей не имели дипломной специальности «Учитель географии». В ноябре 2001 года прошли курсы для такой категории учителей (24 чел.). По их просьбе в декабре 2002 года были спланированы курсы с углублением практической направленности. Из 24 человек повторно никто не приехал. Пришлось на ходу переде-

Уншагша асуудал табина

БУРЯАД НОМОО НЭРГЭЭ

Үхибүүдэй хабарай амаралтын үедэ нёдонго Буряад орондомнай дээдэ хургуулин дэлгэржэ эхилхээр 70 жэлэй ойн баярай дэмбэрэлтэй үйлэ хэрэгүүд баяр ёһололой оршолонго үнгэргэгдэһэн гэжэ буланда мэдээжэ гэшэ. Хараалгаһан түсэбүүдэй ёһоор Буряадай гүрэнэй университетэй олон тоото факультедүүд болон кафедралуудай багшанар баһал өөрынгөө талаһаа хубитаяа оруулжа, элдэб янзын конференци, суглаануудыг үнгэргэжэ, хэжэ байһан ажалынгаа гүнгүүдыг согсолжо, хүгжэлтын саашанхи хараа боголнуудаа түсэблэһэн байна.

Энэшье талаар буряад хэлэ бэшэгэй факультет университетэйнгээ дэргэдэ Үндэһэтэнэй гуманитарна институт болгогдожо, хүр хулдээг дээшлүүлжэ, урма зориг түрээжэ, буряад хэлэ бэшэгээ, уран зохёолоо, соёл болбосоролоо дээшлүүлжэ, найжаруулаха үшөө нэгэ үндэр шатага гаража байна. Энэ хэмжээ ябуулануудаа бээлүүлжэ, туг шиститүгднэй буряад хургуулинуудта уран зохёолой эрдэм хуралсалай хэмжээг яжа дээшлүүлжэ, хурагшадтай эрдэм

мэдэсыг яжа найжаруулаха гэхэн угха шанартай регион хоорондын эрдэмтэй практическа конференци үнгэргэжэ, Буряад оронойнгоо, Агын болон Усть-Ордын тойрогуудай буряад, орог литература заалгыг үндэһэн хургуулинуудтаа яжа найжаруулаха тухай хөөрлөө эмхидхэхэ нэгдэлтэйгээр хүүдөөгэй, хотын багшанарыг урижа, дэмбэрэлтэй үйлэ хэрэг бүтээһэндэнь бигдэ, хүүдөөгэй багшанар, урматой байнабди.

Энэ хуралдаанда хабаргашад һонин, һонин элдхэлүүдыг уншажа, өөрынгөө һанамжануудаар хубаалдажа, уран зохёол заалгыг яжа шэнэ шатага гаргажа найжаруулаха тухай һонин шэнэ үүсхэлүүдыг гаргаһан байна.

Бишье баһа эндэ хабардажа, олон шэнэ һайн һайхан танилнуудтай боложо, өөрынгөө хубитыг оруулжа, һанал боголнуудаараа хубаалдалсаха аргатай байһандаа жаргалтайб. Тэдэнэ мүнөө согсалон суглуулжа, саарһан дээрэ гаргажа, олонштын һонорто табиха хүсэлэнтэйб.

Буряад хэлэнэй, литературын, соёлой хүгжэлтэ үнгэрһэн зуун жэлэй хугасаа соо аргагүй ехэ үндэр дээдэ хэмжээндэ гараһанинһ угсаата зондо буланда мэдээжэ. Энэ ехэ баялигаа үри хүүгэдтээ гүйсэд дүүрэн дамжуулжа, тэдэнэйнгээ оюун бэлигыг халбаруулжа байһан буряад зон жаргалтай. Гэбэшье һүүлэй хэдэн арбаад жэлдэ энэ дэмбэрэлтэ ажалымнай доройтоһонинһ голхоролтой. Энээн тухай хөөрлөөдөөнүүд, арасалданууд, һаналаа хубаалдалганууд замханагүй. Энэһинэй ехэ һайн гэшэ, һүүлэй һүүлдэ тохёолдоһон гай гасалангыг амжал-

бүрийн словарьнууд ехэл дуталдана. Хажуугаарнь тэмдэглээ һаа, мүнөө хургуулинһ һананай үхибүүд түрэл хэлээрээ, уран зохёолоороо ехэтэ һонирхдог болонхой, тэрэн жэлһээ жэлдэ дээшлэжэ байна. Энэнь бидэниие баясуулна. Теэд уншаха ном байхагүй, түрэл хэлээ шудалха аргагүй болоно. Гэхэ мэтэ асуудалнууд олон.

Тиимэ дээрэһээ би иимэ дуралдануудыг оруулнаб.

Нэгэдэхи. Бүгэдэ буряадай «Буряад ном» гэжэ олонштын мүнгэ зөөрийн жаса байгуулжа, энэ талаар бээлүүлжэ хэмжээ ябуулануудыг эмхидхэжэ, теле-радиомарафон хэрэгтэй һаань үнгэргэжэ, бэшэшье үйлэ хэрэгүүдыг ябуулжа, мүнгэ зөөритэй боложо, тэрэнэ найдамтай гарта барюулжа, хүүгэдэйнгээ, залуушуулай уншаха олон тоото номуудтай боложо, сэдхэлээ ханаха ёһотойбди.

шарһан, хуудануудынһ таһаршанхай (илангаяа буряад ном), хүртэхээ болонхой. Нэгэ хурагша дунда зэргээр арбаад ном бүхы предметүүдээр абаха зэргэтэй, олон үхибүүдтэй айл жэлһээ жэлдэ горитойһон мүнгэ гаргашалха болоно.

Өөрын номтой айл урдан ахаһаа дүүдээ дамжуулаад, түрэлэйнгөө үхибүүдтэ үгы һаань барюулаад, зарим ушарта хурагшад хэрэгтэй номоо бэе бэеһээ худалдажа абаад, ядалгүй, урагшатай эрдэм шудалаад байгадаг һэн. Миний тухайлхада, энэ хэрэгтээ дахин орохоор болоод байнабди. Экономическа талаар гүрэн-

хөмөр юумэн гэшэ. Жэшээлэн хэлээ һаа, Ж.Тумуновой «Нойрһоо һэриһэн тала», Ж. Балданжабоной «Сэнхир хада-нууд», Б.Мунгоновой «Харьялан урдаа Хөлгомнай», Д.-Р. Батожабайн «Төөригдэһэн хуби заяан», А. Бальбуравай «Зэдэ-лээтэ зэбэнүүд», Ц.-Ж. Жимбиевэй «Гал могой жэл», А.Ангархаевай «Мүнхэ ногоон хасуури» г.м. 9-11 классуудта үзэгдэдэг үндэһэн зохёолоймнай томо томо һонин бүтээлүүдыг хурагшадтай уншахын аргагүй бологдоод байна. Ахамад классай хурагшад эдэ зохёолнуудыг уншаха дуратай болоод байдаг. Тиимэ дээрэһээ буряад зохёолшодой эрхим номуудыг шэнээр хэблэн гаргаха ушар хэрэг ерээд байна. Тэдэниие зохио сэнтэйгээр, бараг һайнаар барлажа, һайхан зурагтайгаар (иллюстраци), номой удха шанарыг шэн-жэлһэн, зохёолшодой намтарыг хөөрһэн оролто гү, али түгэс-

хүгжэлтэ хохидолой харгыда орохо. Үшөө нэгэ шухала асуудал тухай хэлээ һаа, иимэ байна.

Буряад хэлыг ахамад классуудта (10-11 кл.) заагагүй үзэхэ, зааха ушар гараад байна. Мүнөө үндэһэн хургуулинуудта хэр саһаа 10-11 классуудта ород хэлэ заажа, дабталга хэдэгыг һайшаалтай гэшэ. Тиимэ гуримаар 10-11 классуудта буряад хэлээ долоон хоногтоо 1 (нэгэ) часай хэмжээгээр заагдаха ёһотой, хурагшадтайшье тиимэ эрилтэнүүд бии гэшэ. Энэһинэй тэдэндэмнай ехэ туһа болохо гэжэ һанагдана.

татайгаар дабажа гарахамнай дамжаагүй.

Зүгөөр энэ хэрэгтэ бүгэдэ арадай хүсэл эрмэлзэл, шадабари хэрэгтэй. Тэрэниие элсүүлжэ хүсэн хэрэгтэй. Энэ талаар миний һанамжа иимэ байна.

Үндэһэн хэлэ, бэшэгээ хүгжөөхын тула нэн түрүүн үхибүүдтээ тэрэниие бээлүүлжэ «зэбсэг» барюулха ёһотойбди. Миний һанамжаар, мүнөө дээрээ тэрэмнай буряад ном болоно. Хэнэйшье мэдэһээр, эгэмнай мүнөөдөө хөмөрэй хөмөр зүйл гэшэ. Энэ зоншынэй ехэ хохидол болоно. Жэшээ абан хэлээ һаа, мүнөө үедэ хургуулин үхибүүдэй уншаха буряад ном хургуулинһыг, хүүдөөгэйшье, үмсынһье библиотекэнүүдтэ үгы гэжэ хэлээ һаа, алдуу болохогүй. Бии байһан үсөөн тоото номууд хуушарһан, һандарһан, абаха танаггүй муу болоһон гэшэ. Энээн тухай бултадаа мэдэһэбди, бэшэ-һишье байхабди. хургуулин һанатанай буряад хэлэнэй ба литературын хэшээлдэ үзэхэ, уншаха номууд мууданан, хуушарһан гэжэ баһал мэдээжэ. Нэмэри болгон хэлээ һаа, үхибүүдтэшье, ехэ-шүүлдэшье хэрэгтэй янза

Эдэ гаргаһан номуудаа гансашье хургуулинуудаар, библиотекэнүүдээр тараагаад, гүрэнэй мэдэлэй болгоод орхихогүй, худалдаа наймаанда гаргажа, зохиод үнэ сэн табиха, айл бүхэниие өөрын номтой, словарьнуудтай болгохо ехэ хэрэгтэй.

Мүнөө гүрэнэй талаһаа үнэгүй, минитэ учебник абажа, ном үзэхэ гэшэмнай бүтэхээ болһон хэрэг гэжэ ойлгогдоод байна. Хэнэйшье мэдэһээр, мүнөө хургуулин дарганар байшанайнгаа шала, хана, сонхын можо г.м. юумэнүүдээ шэрдэхээр гү, баһа юумэ ямар нэгэ хургуулидаа абаха зорилготойгоор библиотекынгээ хуралсалай номуудыг мүнгөөр хурагшадтаа хубаажа, аргаяа олодог «эрдэмтэй» болоһон гэшэ. Нэгэ номой сэн жэл соо хэрэглэхын, уншажа үзэхын тула 10 түхэриг болонхой, тэрэ номын хуу-

дэшье хүнгэлэлтэ, гэр бүлэдэшье зохиод таатай, мүнгэ гаргашалгада алмалга байха. Мүнөө хотын дэлгүүрнүүд дээгүүр ном худалдалга гэшэ ехэ дэлгэрэнхэй, энэ хэрэг эрхилэгшэд, тухайлхадам, баяжажа байдаг. Хэрбээ буряад ном хэблэхэ, худалдаха хэрэгыг хүл дээрэн гаргаа һаа, яһала олзотой байха гэжэ һанагдана.

Зүгөөр энэниие бээлүүлэхын түлөө эхин талын мүнгэн зөөри (начальный капитал), бүхы зоной һанал бодолоо нэгдэлгэ, эрдэм хуралсалай захиргаанай, эрдэмтэдэй, уран зохёолшодой, уран зураашадай (номуудыг шэмэглэхэ), багшанарай, хэблэгшэдэй гэхэ мэтэ һанал бодолоо нэгдэлгын олонштын эмхи зургаан (Общественный Совет, Ассоциация) гэхэ гү, тухай нэгэдэл байгуулжа, таатай зохиод түсэб зохёожо, хэрэгтэй һаань, дүхэригшэрээ суглуулжа, зүблөө, хөөрлөө хэжэ, бодожо харгыдан оруулаа һаа зохисотой гэжэ һанагдана.

Мүнөө дээрэ буряад зохёолшодой программын ёһоор уншаха ном буряадшье, ородшье хэлэн дээрэ хөмөрэй

хэлэй эрдэмтэдэй (литературоведүүдэй) статьятайгаар, урдандаа совет үедэ «Школьная библиотека» гэхэншүү сери эмхидхэжэ, буряад угсаатанаа, илангаяа хурагшадыг номоор хангажа, ехэ хэрэг бүтээхэ ажал гэшэ.

Иимэрхүүгээр буряад шүлэгүүдыг, драматическа зохёолнуудыг, эрдэмтэдэй номуудыг гаргаха.

Мүнөөдөө хүдөө нюотагта буряад айлда, илангаяа хургуулин һананай үхибүүдтэй залуу айлнуудта буряадшье, ородшье ном үгы. Бии һаа, детективнэ жанрай, инаг дуран тухай эхэнэрыг яжа эдлэхэб гэхэн удхатай, ехэнхидэ баруунай үзэл суржал баримталһан номууд гэшэ. Иимэрхүү удхатай хүмүүжүүлгэ тэдэ номуудһаа абажа байгаа һаа, саашадаа залуушуулайнай

Мүнөө жэлдэ манай хургуули дүүргэгшэдэй дунда буряад хэлээр шэлэлгын шалгалта бариха дуратайшуул бии болоо. Теэд экзаменай биледүүд буряад хэлээршье, литературарашье байхагүй. Энэ ушарта би һүүлэй 6-7 жэлэй хугасаада буряад литератураар 9,11 классуудта экзаменационно биледүүдыг зохёожо, тэрээгээрээ экзамен тушаалгада гээшэбди. Ондоошье хургуулинуудта иимэрхүү байгаа ёһотой. Энэ хэрэгыг республикын Эрдэм хуралсалай министерствын талаһаа бээлүүлээ һаа, ехэл һайн һэн. Гадна литератураар, хэлээр тестын даабаринуудыг зохёогоо һаа, баһал һайн бэлэй. Тиимэ асуудалнууд буряад хэлэ литературыг шудалалгада олон гэшэ.

Эдэ бүгэдыг бээлүүлэхын тула ехэхэн ажал, хүсэл эрмэлзэл хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Тиимэ дээрэһээ Буряад ороной багшанар, эрдэмтэд хүсэ шадалаа элсүүлжэ, засагай зургаануудтай үгэ хүүрээ ойлголсожо, иимэ ажалай эхин табилга мүнөө тон шухала гэжэ һанагдана.

Бато МОЛОНОВ, Баргажанай аймагай Баян-Голой багша.

Уг
изагуурай
үндэһөөр

ЭРТЫН МОНГОЛШУУДАЙ ТУГЫЕ ХИИСХҮҮЛЭН

Бүри һая Францига болоһон һур харбалгаар гэлхэйн чемпионатта Бальжинима Цыремпилов гурбадахи һуури эзэлжэ, хүрэл медальда хүртэбэ. Эгэшэнь Гэрэлма Эрдыеева эхэнэрнүүдэй дунда командна тоололгоор мүн лэ гурбадахи һуурида гараа. Энэ ушарһаа уламжалан, гэлхэйн эрхим мэргэшүүлэй уг изагуураар һонирхоо һэмдү.

Захаминай аймагай Үлэгшэн нютагай Сономойн Цыренжабай олон үхибүүд сооһоо 4-ниинь һур харбалгаар спортын мастернууд болон тодоронхой. Эгээл түрүүн 1975 оной Бальжинима хүбүүниинь Буряад ороноо, Росси гүрэнөө, Европо түбиие эдэлгэһэн, дэлхэйн чемпионатта бронзо хүрэлдэ хоёр удаа хүртэһэн, хубийн зачедоор 13 дахин Россиин чемпион, Европын 3 удаа чемпионон болон алдаршаһан, хоёр дахин Олимпиин наадануудта хабаадалсаһан спортын габыята мастер гэһэн.

Тиихэдэ Цыренжаб Сономовичой басаган Гэрэлма Эрдыеева уласхоорондын классай мастер, Россиин дүрбэн удаа чемпион, Россиин габыята тренер, уласхоорондын «Весенние стрелы» гэхэн турнирта Гран-при шанда хүртэһэн габыятай. Гэрэлма Цыренжаповнагай хүбүүн Виктор мүн лэ һур харбалгаар спортын мастер, Россиин суглуулагдамал командын гэшүүн, басаганиинь спортын мастерта кандидат мүн.

Саашань нэрлэбэл, Доржи, Бэлигтэ Цыремпиловүүд Россиин чемпионатуудта оло дахин илаһан спортын мастернууд мүн.

Эдэниие алдартта замда гарахадань харгыень нээжэ үгэһэн эгээл түрүүшынь һурган хүмүүжүүлэгшэ Россиин габыята тренер Ш.А.Хазагаев иигэжэ хөөрөө һэн:

- Нэгэ гэр бүлэһөө иимэ олон мэргэшүүлэй урган гараһаниинь жэгтэй юм. Уула хадата нютагаимнай үршөөл хайра ехэ гээд һананаар байдаг. Түрэлхидэинь нүдөөн ехэ гээд һанадагби. Цыремпиловтэнэй угта бэрхэ мэргэн ангуушад бии байһан. Гайхалтайн гэхэдэ, энэ айлай бэшэ үхибүүдыншые гартаа номо һурша абаа һаа, мүн лэ оносотой оношотой, дэлэсэтэй байхаар забдадаг.

Үндэр зиндаата шабинарые үргэмжэлэн гаргаха заяатай Шагдар Александрович Хазгаевай иимэ үгэ дуулаад, сууга харбагшадэй эсэгэ Цыренжаб Сономович Цыремпиловтэй хөөрэлдэжэ, уг изагуур тухайн асуубади.

- Эсэгын талаар би өөрөө шошоолог угай болоноб. Түнхэнэй Моондоһоо ерэнэн Сэрэмпэлэй Патрин гээшын Жигжид, Жигжидэй Соном, Сономойн хүбүүн би, удаань Бальжинима. Бүри урдымнай тоонто Улятайн болдогто һэн. Эжымни талаар Санага тоонтоной хонгоодорнууд юм. Эдэнэр Түнхэнһөө ерэнэн Хэлхэй, Хэлхэйн Арда, удаань Банзархан - Базарсэрэн - Дэжэд - Цыренжаб гээд болонобди.

- Цыренжаб Сономович, өөрөө, аха дүүнэртнай бүхы байгаа бэлиг дээрэ дууша хайхан хоолойтой, уран гартай гэжэ мэдэжэ гол бэлиг - мэргэнэй табилан хаанаһаа эхитэй гээшэб?

- Эжын тала ехэ дахагдаа гэжэ һанагшаб. Нюур шарайгааршые сагаан шаранууд. «Базарган хуу ногоон, шаранууд» гэлсүүлдэг һэн ха. Банзарагша, Сэрэн үбгэд мэргэн буудадаг, хүсэтэй шанга зон байһан. Лубсан нагасамни дайнай үедэ мастер-оружейник байһан, Ивалгын дасанай ганжарые алтаар гүйлгэн бүтэһэн юм. Хажуудань би Ганжарай һууриинь модоор

бүтээлсэжэ үгэһэн хүм. Энэл нагасамни хамбын захилаар Япон руу эльгээгдэхэ 9 алтан бэһэлиг урлан бүтээгээ юм һэн. Би алгыень хайлгажа, үлээжэ үгөө һэм. Тиихэдэ баабаймнай эжы - Жигжид төөбиимни - хонгёо хайхан дууша хоолойтой байгаа.

- Бальжинимын эсэгын талаар уг гарбалыень элирүүлһэнэй удаа эжын - Галина Бальчиновнагай - угаар һонирхободи. Нютагай түүхые шэнжэлэгшэ, Буряад Республикын габыята багша П.Т.Очиров иигэжэ хөөрбэ:

- Бальжинима мэтэ хүн Үлэгшэн тоонтодомнай яагаад мүнцлөө гээшэб, уг гарбалдань хэд бэ гэжэ тон зүб һонирхонот. Би эхын - Галина Бальчиновнагай - түрэлэй хүн гээшэб. Бидэнэр хатагин угайбди. Түүхэдэ хандаа. Алан Гуа 5 хүбүүтэй байһан гээшэ. Гурбадахи хүбүүниинь Буга хатагин байгаа, эндэрхэ хатагин угтан эхитэй зон. Хатагин угтан сэрэгшэ зон, ехэ монгол уласы тогтоолосо. Дунда зуун жэлүүдтэ Түшээтэ ноён хаанай аймагта ажаһуугаа. Бошогто хаанай буһалгаанай, Сайн хаанай самаргаанай үедэ ара хойшоо, Сэлэнгэ, Эдэ руу ерээ, тиин Сэлэнгын найман эсэгын нэгэн болон бүридөө. Эдэйн харуула байһан 17-той үншэн хүбүүнэй Дээдэ-Үшөөтэй руу зугадажа ерэхэдэнь, үхибүүгүй үбгэн хүшэн хоёр үргэжэ абаад, Олзотой гэжэ нэрэ үгэһэн ха. Тиин Олзотойһоо Жүгдэр, Жүгдэрһөө Банзаа-Байсагал (Ошор) - Цыбен - Цынгун - Дичин - Галсан - Бальчин - Галина - Бальжинима гээд дамжан ошоно. Байсагалтан Дээдэ-Үшөөтэйһөө Үлэгшэн руу, Баглахада хилын харуул хэхээ нүүгэжэ ерэнэн түүхэтэй. Бальжинимын таабай Бальчин гээшэ Ивалгын дасангай ехэ лама байһан. Тиихэдэ Галина Бальчиновнагай эжы Сэлэнгын аймагай Ноёхонһоо уг гарбалтай байгаа.

- Тиихэдэ Бальжинимамнай буряад-монголшуудай эртэ урдын эхэ Алан гуа хатанһаа эхитэй болоно гээшэ гү?

- Тиимэ. Урдын ехэ уг удха хэдэн зуун жэл болоод һэргэн мүнцлөөд ерэнэ бшуу. Үнихэн болоо, Бальжинимын Голландида һур харбажа байхадань, тэндэ ажаһуудаг монгол утгай мультимилионер дүтэлжэ, монгол бэшэгтэй дүрэ зургаа дураксаал болгон барюулан юм. Нютагтаа энэ бэлэгэ асархадань, хуушан монголһоо оршуулан уншан гэхэһэннай, боржогон угай Ганжуурын Жаргалан тайжа мүн гээшэб гээд бэшээтэй байгаа юм. Ехэл гайхалсаабди. Бальжинима тиихэдэ бүри эдирхэн, аргын оложо хөөрэлдэхэ гэхэдэ, залуудаа, гэнэдэ һэн бээ. Харин боржогон угтай хадаа Алан Гуагай табдахи хүбүүн Бодончарһаа эхитэй ха юм. Юрэнхыдөө, Голландида эртэ урдын монгол угай үринэр, угайдахада нэгэ эхэнэ таһаран тараһан түүхэтэ угай түлөөлэгшэ, ойрохи хамаатан гэхэдэ хамаагүй, уузаһан болоно бшуу. Юрэнхыдөө, Бальжинимамнай ехэ монгол уласай - эртын монголшуудай тугые өөдэнь хийсхүүлэн үргэжэ ябаһан хүн гээд мэдэрхэ ёһотойбди. Энэнь саанаһаа, түүхэнэ заабаритай гэжэ һанадагби, - гээд, үнинэй багша П.Т.Очиров тобшооло бэлэй.

Галина ДАШЕЕВА.

Хүүгэд хөөрэнэ

ХАБАР

Гурбатайхан Гунгар сайгаа гудамхижа дүүргээд, сэнтэнхэй сонхоёо абяагүй шэртэнхэйнгээ удаа:

- Сонхымнай мүйлхэн шүлһөө һайруулжа байна! - гэжэ тобшолол хэбэ.

Трамвай түр-һур, һур-һур, түр-һур, һур-һур гэхээр «ПОШ» буудалһаа доошоо удаадахи буудал тээшэ шамгаба. Шараб хүбүүн трамвайн сонхоор шагажа:

- Аба, трамвайнуудай садик байна! - гэжэ зүүн гар тээшэ маһагашан зааба.

ГАЙХАЛ

- Ууртай байхагамни, толгойемни эльбэхэдэтай, зосоомни зохиууд даа болоод, уур сухални тара шадаг... Харин миисгэймнай ууртай байхадань эльбэхэдэтай, сухални тара шадаггүй, үшөө хюмһаа бултайлгаад, шүдэнүүдгээ харуулдаг! Юундэ тиигэнэб?

ҺАЙН ЗАН

- Аба, таанарта гомдоо, уйдаашые һаамни, зүрхэмни таанартаа дуратай зандаа байдаг.

- Юундэ?
- Юундэб гэхэдэ, һайн зантай зүрхэтэйб!

БЭЛЭГ

Согном хүбүүн хүр-шынцөө айлаһан боложо ерээд, һонноо хөөрбэ:

- Томбо ахай, харын энэ, шүдэмни унашоо...

- Ямар шүдэншинь?

- Үүдэн шүдэмни...

- Юундэ унааб?

- Айлшаг лэ унагаагаал даа...

- Айлшаг яагаад унагааба гээшэб?

- Хитагай хомпезг ехээр бэлэггээ, - гээд, хармаанга һуулижа, Томбо ахадаа нэгэ агда хомпезг харбайба.

АЙМШАГТАЙ МИИСГЭЙ

- Айлаһан хүбүүмнай халуудашоо гү даа... Тайла

даа, ноһон оймһоёо, нимгэн оймһоороо бай...

- Угы, айдаһамни хүрэнэ. Танай миисгэй хүлэймни хурга хасахадаа болохо. Шэнэ гуталаа үмдөөд, энэ ороолонийетнай үдхэлжэрхихэ байгаа!

- гэжэ айлаһан хүбүүн наранга игажа хэбтэнэн миисгэй тээшэ зааба.

ЗҮҮДЭН

- һаянай ходо хорхондуйлдо хазуулаһан гэжэ зүүдэлдэг болоод, абатаһаа дасан ошожо, бурхандаа мүргөөд, сэржэм үргүүлээбди...

- Крокодил хасахаа болёо гү?

- Болёо! Мүнөө заахан хурьга зүүдэлдэг болооб!

- Ехэ болоходоо хэн болохобши?

- Үндэр хүн болохоб.

Данзан орой болотор газар наадажа, үбгэ абань арай гэжэ олоод гэмэрбэ:

- Яахадаа шимэ орой болотор зайнабши?

- Тон зүб хэлэнэт, үбгэ аба! Аймшагтайн мэдэжэ байгаа, эжы аба хоёрни часы абажа үгэнгүй. Часытай болоо һаа, сагаа хараад, эртэ гэртэ ердэг болохо байгаа! - гэжэ Данзан шангарба.

Доржо СУЛЬТИМОВ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор
А.А.АНГАРХАЕВ.
Редактор Г.Х. ДАШЕЕВА

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВЕВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Б.М.Ж.БАЛДААНОВ (генеральна директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшо), Т.В.САМБЯЛОВА (секретариадые хүтэлбэрлэгшэ-генеральна директорэй орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), Д.Д.ЭРДЫННОВА (харюусалгата секретарь); таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, А.А.Н.ГЕРГЕНОВ, Н.А.ГОНЧИКОВА, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА; Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ хото,
Каландаришвилини үйлсэ,
23, Хэблэлэй байшан
"Буряад үнэн".
E-mail:
unen@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 1
хуудалан хэмжээтэй.
Индекс 50901.
Хамтын хэбэг - 54860.
Хэблэлдэ
тушаагдалан сар - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
АО-до газетэ 3360
хэһэгээр хэблэгдэ.
Директорэйнь телефон: 21-40-45.
Б-0079-дэхи номертойгоор
бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершинь» журналнуудай, «Буряад Республикын Хуулига шиндхэбэринүүдэй суглуулбарин» редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутандай ажабайдалай болон олонийтын хүдэлмэрини, «Одон» журналдай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэлдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшлэгые хазгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакцини һанамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.